

אני שירתנו הלאומית

משורר ככל המשוררים

אם ככל האדם הגנו ועם אנו, עם ככל העמים, מן הדין שגם שירתנו תהיה כשירת כל העמים. מתוך טבעיות ובלא פירוסופיה יתירה הנחיל לנו טשרניחובסקי את ההכרה הזאת.

יובל היצירה של שאול טשרניחובסקי הוא יובלה הגדול של הספרות העברית. זה חמשים שנה ללא הפסקה מפכה מעין שירתו הפורץ לו דרכו בסער. תקופה של חמשים שנה לא דללה את זרמו ולא החלישה את עצמתו. חמשים שנה לא עשו את בת-שירתו מזוקנת מעט. היום כאן רעננה היא ומשיבת-נפש.

גדול ערכה האמנותי של יצירת טשרניחובסקי וראויה היא לדיון עמוק ולמחקר מקיף. כאן רוצים אנו להתעכב רק על ערכה הצבורי, הלאומי והאיסטורי של שירתו. ומבחינה זו מרשים אנו לעצמנו לציין, שרק עכשיו עלול הוא להיות מובן לנוער ולעם, שרק עכשיו הוא מתחיל לתת יות בנו. כיום הזה לא עוד „נטע זר" הוא בתוכנו.

טשרניחובסקי, המשורר ככל המשוררים בעולם, הוא המשורר שלראשונה פקח את עיניו לראות בטבע וביפים של „אילן זה וניר זה". הוא לראשונה בטא את הרגשותיו הטבעיות כלשון טבעית ופשוטה. ואמנם מה שהיה לפני חמשים שנה העזה יוצאת מהכלל, מה שהיה זר לרוח הסביבה ולהרגלים של דורות, הוא כיום הזה דבר המובן מאיליו. זאת המהפכה שעשתה הצינונות הגדולה. כבר בחייו של המשורר הולך וקם דור חדש, כפי שראה אותו בחזונו הגדול, והדור הזה מנציח וינציח את זכרו. הדור הזה רואה בטשרניחובסקי את אבי השירה העברית הלאומית.

הלאומיות הגדולה והאנושיות

אין לאומיות בלא הכרת ערך העצמיות, בלא אמונה בעתיד, בלא אמונה באדם ובבן העם, בלא אופטימיסם, הגר-

בר על כל הספיקות. אין לאומיות בלא נכונות לקרבנות, בלא נטיה לאקטיביסם מדיני ורוחני, בלא רצון לשלטון, בלא הכרת שרשרת הדורות.

ההכרה הלאומית הטבעית והפשוטה, שאין להתפלסף עליה, שאינה מעוררת לבטים ושאינה יודעת ספקות, זו ההכרה הממלאה את כל לבו של טשרניחובסקי והיא הנותנת את הגון האינטימי והנאמן לדבריו, היא המכוונת דרכו ביצירה.

עם טשרניחובסקי באה נימה חדשה לגמרי בשירה העברית, אם שירתם „הלאומית" של האחרים היתה זו השירה של הגעגועים, של מאווי הנפש, הרי שירתו של טשרניחובסקי היא שירת המ-

מש. מה שאחרים ראו כרצוי, ראה הוא כמצוי. הוא יהודי משום שנולד יהודי, ולא משום שדבקה בו היהדות, או משום שהודבקה אליו בחדרים בישיבות ובבית-אבא. הוא ציוני, משום שכבוד הוא להיות אדם וכבוד להיות יהודי. הוא לא פקפק ולא שאל „היכן הם נעוריי?" ומה זאת אהבה?" טשרניחובסקי לא זר לו האדם, לא זרים לו רגשותיו של אדם; לא זר לו הטבע ולא זרות לו הנאות-הטבע. הוא אבי השירה הלאומית, שהרי הוא הראשון זכה להרגשה הראשונית של הממשות שבהיים, של הכוח שבטבע, של הרצון האנושי לגבורה וליופי ושל הרצון הלאומי לחירות וליצירה.

משורר נושא אידיאולוגיה

קודמיו של טשרניחובסקי בשירה העברית עלו על הבמה מי כמקסרג על ישראלי ומי כמתגעגע אל הגאולה הרחוקה לזר. לא כן הוא, שבא עם פרוגראמה משלו להיכלל הספרות העברית. ופרוגרמה חדשה לגמרי: „אני מאמין" של איש בן-חורין. מה שהיה הרצל בתנועת התחייה, היה טשרניחובסקי בספרות התחייה. הוא הופיע לא כשם אמונה משיחית, אלא בשם אמונה פוליטית, המחייבת כבר בהווה, שהרי דחיקת הקץ היא לא

רק צו החיים, אלא גם שאלה של כבוד האדם באשר הוא אדם.

לא מאפלת בית המדרש הנושן והנוטה לנפול בא. טשרניחובסקי בא כאילו מהחץ, והבאים אלינו מעולם זר פשוטים הם, כידוע, ואפילו תמימים. הם אינם שמים עצמם נביאים ואינם מתרברבים לדבר דברי נבואה בסגנון נביאים. הם אינם מרשים לעצמם ליסר ולקלל. הם מאמינים בשליחותם העליונה, כשם שמאמין האדם הפשוט במלוי תפקידיו היומיומיים. הם משוררים גדולים ובעלי נפש גדולה. הם חוקרים אך מעט מאד בתגי המציאות של היום, הם רואים באור בהיר את השחר הבוקע מעבר לעננים הכבדים.

המשורר הלאומי האמתי זכה במתנת אלוהים של טל-ברכה מפרה ומרענן. זרה לו הלשון של דמעות-הנכאים המלווחות והעקרות. הוא אינו רומס ברגליו את המתבוסס בדמיו. הוא מעודדו לקראת פעולה וגבורה ולעמידה בשער „עד נשי" מה אחרונה". הוא בוחר בסגנון של „נחמו, נחמו" ומואס בהשפלה עצמית ובדכאון הגשמה, המרפים את הידים. טשרניחובסקי מהו אומר:

אם עיים מקדשך על מזבחו ואבניו, אם גלה כבוד-אל, ונעלו ענניו, ונשאה הרוח תקותך כמוך, — אשפוך עליך טל תחיה ועדניו ורפא לך, אחי, חוק ואמץ!

ואין הדברים הללו דברי נחמה גרידא, נובעים הם מהאמונה החזקה בתחיה ובכוחו של טל-התחיה להרוות נפש צמאה והולה. לפני חמשים שנה בא טש. ומכריו על אמונתו בחירות היחיד, ב„דרור לנפש" וברעות, בעתיד האנושיות, ב„פח לדל", וגם בעתיד האומה: „ישוב יפרה או גם עמי".

זו לא סתם הכרזה, לא הכרזה של מליץ נאה ולא של דימאנוג מחוכם. זו הצהרה שנהצבה בעמקי הלב ונובעת מהבריאות הפנימית ומהשלמות הנפשית ומ"התפיסה הפשוטה של איש אוהב חיים, אוהב אור ואוהב אמת.

טשרניחובסקי בא ושירה חדשה לגמרי

על שפתותיו, שירה חדשה של אדם ושיירה החדשה של יהודי.

שירה חדשה

טשרניחובסקי אינו המשך, אלא חייוש. הוא תופעה חדשה כיהודי, שנולד חפשי וגא, שלם ומאמין. הוא אינו יודע כלשון המודרניים, „קומפלקסים של נחיתות". הוא שוה בין שוים. הוא ראוי בין ראויים.

טש. נולד בן-מולדת בגלות. א.צ. גרינברג מתואר כבן הדור שמ לפני חורבן הבית, שנתעורר לתחיה. גרינברג מתואר כבן דורו של דוד המלך. טשרניחובסקי הוא בן דור קדום יותר. הוא „מבני דור המדבר". הוא „מכובשי כנען". יהודי ראשון, גזעי, אטאביסטי. והאטאביסם שלו אינו נסיגה אחורנית ולא סימן של ירידה גזע. סימן הוא לתחיה של בן לגזע עתיק, אמיץ ואיתן, בריא ברוחו ובגופו. טש. שייך לאסכולה, שלפיה התחיה הלאומית היא השיבה אל היהדות החפשית מכבלי הסייגים והחומרות, שהועלו על גופו של העם ואנסוהו להיות משונה מכל העמים. טש. מכריז, שהעולם גם לנו הוא. טש. נער מעל עצמו את הפחד של „הציץ ונפגע". הוא רואה את פרדסו של הקב"ה בעינים חודרות. כשלמה המלך בשעתו הוא „שומע ומבין לשיחת עופות, בהמות וחיות השדה". הוא רואה את החיים מסביבו והרי הם „חיים חדשים", שלא ידעו אבותינו ולא ידעה ספרותנו עד בואו: „סביבי חיים, סביבי אורה, שירת אושר, שירת פלא". גדול פלא היצירה ואם גם אין להדור עד לעמקו ולהשיגו, על-כל-פנים חייב המשורר להרגיש בו ולהכיר בקיומו.

לא אפיקורסות ולא עבודת-אלילים יש בהזדהותו המוחלטת כיציר אנושי עם היצירה הכבירה של האלהות. הוא יודע את „ההוד" שבליל ויודע, כי „באשון עמ" קי ארץ ועל „יש" אדיר נעלם יתג"ע. הפנתאיסם שלו היא אמונה עמוקה ואופטימיסטית, הוא עודד ונחם, כי „אתך חי אני, מלוא תבליה רבתיו".

חיים! — זוהי כל האידיאולוגיה של טש. במלה אחת. לחיות ולא לשאול שא"ל. ליהנות ולא להתפלסף. להרגיש ולא להשתכר. לראות ולהכיר, כי אין בכך משום חטא.

לסמטה המעופשת של הגיטו היהודי הושלכה הסיסמה הנלהבת: חייסו טש. מעיד על עצמו: „בי קורא כל גרם, חיים, הוי חייסו כל עצם, כל עורק, אורייה ות"י ייסו". והרי לא זה בלבד שפתח אשנב או הלון לאירופה. לא רק דלת קרע בס"גור החומה של בית המדרש והגיטו. הוא נתץ את החומה והוציא את בני הגיטו למרחבי-יה. הוא הראשון בשירה העברית, שמביא את אירופה לישראלים חפשים ושונים. טש. שואב ממעינות הטבע ולא ממעינות בית-המדרש. טש. מסתכל בטבע וממנו הוא לומד השאלותיו והשואותיו ולא מהסתכלויותיהם של זרים, כפי שנש"תמרו באגדה. ודאי אין נוסח דבריו מסורתי כל צרכו, אולם איננו בלתי עברי, אלוהי טשרניחובסקי אלוהים גדולים וא"דירים: „צורי שדי, אל אלוהי מדבריות הפלי, אל אלוהי כובשי כנען בסופה, וי"אסרוהו ברצועות של תפלין"... זו המהפכה של העברי החדש, שרק בחירות מסור"גל הוא לחיות ולעבוד ושבלא חירות אין טעם לחייו.

והטעם מהו? — יופי. יופי בלבד. שהרי „אמת היופי העולה אל-על" ו„כתר של יופי מי יערוך לזו".

שירתו הצינונית

איננו פטורים מלציין את שירתו הצינונית, הקשורה באופן ישר באקטיביסם ציוני והנוגעת בנושאים של התחיה הלאומית. טש. אינו מסתפק בחזוק ההכרה הלאומית, הוא תובע מרובה. לא רק הגר"ל המשותף בעבר הוא מענינו ולא רק ההוה המשותף משמש תוכן להגיגו; הוא נושא עיניו אל העתיד המשותף והוא שר את השיר של קבוצ גלויות. לפני חמשים שנה הוא קורא: „קרית ציון, עמך חיו", אל מול הרך התאחדנו, וישיט ידו אח אל אח". כך הבין טש. את מהותה של הצינונות, בשעה שראה את השחר מגיה והצללים נסים. הוא ידע „כי שמשנו

יעל" וכך שר את שיר-הערש לבן העב"ר: „זאת אל תשכח: נסך — ציון", עד רדתך שחת". כך עורר לגברות ולגבורה וקרא למתנדבים בעם: „לחיים ולמות גאון" יעקב עת קסו".

טש. „הגוי" אינו בא בשם בית-המדרש בגולה, ואפילו לא בשם כרם דיבנה. הוא אינו שואל את הגולים מציון לבריאות וללחם. הוא שואל אותם ל„מצודות יהו"דה", ל„קברות הקנאים". הוא שואל: — „מה נשאר, הגידה" — „כל מערות ההרים — לגבור בעמיה ונקיקי הסלעים — לשואף לנקמה". מה הוא מחפש בציון? — את „שרידי עיר ביתר", ומה הוא מחפש בחורבות? — את „הרב בר-כוכבא". טש. שר על מלכות. הוא שר על שאול המלך הראשון, הוא שר על בר-כוכבא, האחרון לגבורת יהודה החפשית. ושוב: שירתו אינה שיר של געגועים רוחניים, כי אם של אמונה מדינית. הוא אינו מדבר על רוח הלאומית השורה על הר גיא. הוא מדבר על רוח הגבורה המתנוססת בהרים ובמ"רות, הוא מדבר על קדושת הירדן. „מי כמוך הירדן", „נהר קדשנו" נגד עברי הוא להכרה הלאומית העמוקה לא יפסק לדורות". יירדן תקותנו — קן שר גדות ארצנו מכאן ומכאן, הקשר אשר לא יופר לעולמי-עדי"ן זו ציונות עמוקה. יסודית וראשונית, שאינה קשורה בהת"קדשות מאוחרת של מקום הפעולה של הרוח העברית, שאינה קשורה ב„כותל הק"ערי"; היא קשורה בתכלת שמי-הארץ המורשת, היא היא גם „ארץ חמדת-לב" היא קשורה ב„כבוש כנען" והיא מצו"מפקדת: „עלה בהר ורעץ בכר, כל מי שתראה — רשו".

הפגת הקדושה הרוחנית שבארץ העב"רית יש לה המשך אידיאולוגי בהפגת הקדושה הרוחנית של העברי החדש. הוא אוהב כל יהודי ומעריך כל יהודי, הוא מכריז בשם רבי עקיבא: „כל ישראל קדושים, אתה המכבין".

(סוף בגליון יום א')

אבי שירתנו הלאומית*

ביאליק וטשרניחובסקי

תנ"כית נחשבה גם לכשרון של שירה. יש והאמנות היתה אך מלאכה בלבד, ובעל-מלאכה ראה את עצמו משורר. גם מיכ"ל וביאליק שבוים היו בידי המליצה התנ"כית. ביאליק היה שליט של טון מלא על לשונו, אבל לא השתלט על נשמתו השבורה והרצוצה. השתפכה נפשו השתפכות-נפש חזקה, אבל הוא היה בסופו של דבר בן דור-בינים. יסודו היה נעוץ בדור שלפני דור התחיה וממקורות הדור ההוא שאב את עיקר כוחו ואונו.

ודאי שאף ביאליק לגאולה. אבל לא היה בטוח בה. הוא לא ראה את עצמו כאדם נגאל. ביאליק האמין בערכו של הספר ולא ידע ערכים אחרים מלבדו. ביאליק, תלמידו של אחד-העם, לא מסוגל היה להתרגל לרעיון של תחיה ממשית, מציאותית, טריטוריאלי, מדינית. לא כן טשרניחובסקי. הוא היה "גוי", בשירתנו.

רק מי שיעביר לנגד עיניו קו של הקבלה בין שירתו של ביאליק לזו של טשרניחובסקי יוכל לעמוד על עוצם השוני, שהוחדר לשירה.

ביאליק — סמל ומופת להעדר אמונה בכוחות עצמו ודוגמא לדכאון ולהשפלה

גופניים. אמתית, חזקה ומזועזעת היא השתפכות-הנפש של ביאליק, אבל היא מוגבלת, חסרת-מעוף וחסרת-אוויר. היא אי-שית למעלה מהמדה ואינה סמלית. אינה ראויה לשמש סמל, כשם שאין בה מן העדוד. ביאליק דבר על עצמו כעל "בן אשפה, תולעת" ולא רק בהשוואה לאיתני-הקוסמוס, אלא בהשוואה לבשר ודם. שירתו שירת-נכאים אחת וארוכה, שירת התלאות והמכאובים של בן-גלות ובן עוני שאין לו תקומה. היתמות, האלמנות והשכול הם התזיסים העיקריים העוברים על פני שירתו. היגון והתוגה שלו מתגלמים בבכיה עשרות משיריו יודעים לדבר על "לבבי סף דמעה". דמעה, ועוד פעם דמעה. מקור הנחמה, צרי ההקלה וההתפרקות — הדמעה, והבכיה "בכי כוס בין חרבות".

ביאליק מדבר בשם מציאות מרה, שבה שורר הרעב של הקיבה, הרעב לכסף. טשרניחובסקי בא בשם הרעב של הנפש וצמאון הנשמה. הוא אינו מתפעל התפעלות גיטואית לשבלים. אהבתו אינה מלווית. הוא אינו אוהב לשפוך דמעות. הוא אוהב ממש, הוא אוהב לחלק נשיקות.

לא יתמות כחידי ולא יתמות כבן לעם. טש. יודע גבורה ואין הגבור יתום. ביאליק מהו אומר: "אדוני לא קראני לתרועת מלחמה, גם ריח מלחמה מאד יחתני". ועוד מהו אומר: "וארור האומר: נקום!" ועוד: "אכן חציר העם!" טשרניחובסקי קר

רא לעומתו: "הרבי לי תנו, על אויבי אצריח". לא "המתמיד" של בית המדרש דבר ללבו, אלא הגבור, "שירת האיש רד בארץ". ללבו דברה האמונה כי "דמינו ינקמו, ינקמו".

מה אמר טשרניחובסקי לנפש הצעיר העברי? — לא דמעה, אלא "נשיקה". לא רק אהבה אלא "אהבים". לשקועי בגיטו דבר על "מחולות" ועל "יין". להם "גלה" אמת אחת וגדולה: "נעורים" יש בעולם, ויש בו "מעדנים". הוא קרא אל הנוער את קריאתו "קדימה!" אל תחת אם השמש רד, "עלה ורשו".

זוהי מהותה של שירה לאומית והוא אביה-מחוללה.

שירת-הבריאות השופעת

יסודה של שירת טש. נעוץ בפשטות הגישה שלו לכל דבר שברוח ושבמציאות. לא הספקולציה המוחית היא שמחפשת לה בטוי בהגיונותיו. רגשותיו הבריאים והטבעיים הם ממלאים את כל תכני שירתו. אנו נמנעים מלהכנס כאן לתחום ההערכה האמנותית, אולם חייבים אנו להדגיש, שמהות החידוש שבשירת טש. היא בעובדה שמפיו דברה מעל במת השירה העברית אישיות מלאה סער פנימי, אבל אי-שיות בריאה. הוא הראשון בשירה העברית, שהרגיש בחמשת חושיו הבריאים והשתמש בהם לא רק שמוש נורמאלי, כי אם גם שמוש מלא. הוא ידע לראות ולש-

מוע, הוא ידע להריח ולטעום, הוא גם ידע למשש את גופם של דברים ואת גורם של נופים. לא עוד "מיטב השיר בן-בו". לא מליצה ולא הגזמה הן האפיניות למהות השירה הטשרניחובסקאית. הפוכו של דבר: השירה שלו מחייבת אמת מלאה, דיוק גמור, פירוט מלא ונאמן. היא מחייבת קריאת הדברים בשמש, הן בדברי הרוח והן בדברי ממש. כל פרזה וכל צבע יש להם שם ויש שם לכל דג ולכל עוף. בשבילו השירה אינה זיוף המציאות ולא זיוף המדע. שירתו ישירה על פי כל דרכיה ואינה סובלת מתווכים רוחניים או גופניים. שירתו מתבססת על הכרה אישית קרובה שבקרובה, ולא על נוסחאות ספרותיות ממקורות ישראל או שאבלונות מספרות העמים.

כוח כביר הוא באנוש ובו זכה טשרניחובסקי: חושים מפותחים ודקים מהדקים. בכוח זה עולה בידו להביא שי לדורות ולדורות: שפע של תכנים ושפע של צורות ספרותיות. הרגשות חדשות בספרות תנו מקבלות צורה חדשה: חרוזים חדשים; משקלים חדשים. הרגשות האדם, החי עם היקום, מעוררות אותו לשירת האידיאליות, לסערת הפואמות, לצלילי הבאלאדות, לניב הסוניסות. כולן, כולן מרכוז הגבורה: הגבורה של העברים הראשונים, של גבורי-קידוש-השם, של גבורי קוריטה, וכן גם הגבורה של בני העמים האחרים, של

הכנענים והבבלים, של היונים והרומאים, של הפינים והסלאבים.

גם בגלות המרה מנסה טש. למצוא את סמני הגבורה של בני הגזע העתיק והאמיץ.

גם בשירתו העממית אינו גלותי ואין תכנה "שדוכים", אלא בריאות ואמונה.

טשרניחובסקי הוא שמש-אור בספרות העברית. הוא שר על חזיונות נביא השקר, חזיונות עכו"ם, על תמונה עשתורת ובל, משום שראה את הרוחניות המופרזת שדבקה בגוף ישראל כחולשה וכנוק. ודאי גם הוא יודע צער ומשמיע נימים אל-גיות. שירתו העצובה אינה שירה על האדם החלש. האדם אינו חלש. הוא שר על קפוח בטבע, על פרחים לאחר קציר, על ערבות מתות, על ארץ שכורת שמש ועל ערבות-בכות. שירה זן מעלה עוד יותר.

את ערך האדם, שבא לעולם כדי לחיות בו חיים של ממש ולשלוט בו שלטון של ממש.

לא נכנס להערכת היצירה הטשרניחובסקאית מצדה האמנותי-האיכותי. לא זה תפקידנו כאן. רק זאת נאמר:

היריעה המקיפה והכוללת של שירתו של טשרניחובסקי, גודל התנופה הכביר של שירתו, כוח ראשוניותו, טבעיותו ובריאותו, סער נשמתו הלאומית-החפשית, רוחב לבו ואנושיותו — עדים הם, ששירת טשרניחובסקי היא "בנין-עד לדור הקם, הבא".

מ. חן